

УДК 332.72

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*О. Микула, к. е. н., С. Радомський, к. е. н., Ю. Дума, здобувач
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Сільський туризм є найефективнішим засобом, на відміну від масового, щодо спілкування з природним середовищем, ознайомлення із сільськогосподарською діяльністю, місцевими продуктами харчування повсякденним життям громадян, традиціями та культурною спадщиною. Він може мати сталий розвиток лише в регіонах з багатою природою, архітектурою, культурою та традиціями, там, де гостинні люди, а місцева влада підтримує розвиток туристичної галузі. Таким чином, чим рекреаційна сфера на сільських територіях буде позитивнішою, тим вищою буде привабливість регіону стосовно розвитку сільського туризму. Недостатньо опрацьованим є раціональне використання земельних ресурсів у сільському зеленому туризмі Волинської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успіх розвитку сільського зеленого туризму регіону насамперед залежить від наявності рекреаційного потенціалу, який в організації та реалізації туристичного продукту відіграє неабияку роль.

Цей потенціал охоплює сукупність природних, етнокультурних, поселенських, та суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать вищенаведеним передумовам.

У розвиток цих питань суттєвий внесок зробили такі відомі вчені, як Л. А. Новаковський, М. Н. Рутинський, Ю. В. Зінько та ін.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – раціональне використання земельних ресурсів у сільському зеленому туризмі Волинської області.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційний потенціал території – це багатоаспектне поняття, що охоплює весь комплекс життєдіяльності людини. Щоб його визначити, необхідно враховувати економічний, екологічний і соціальний аспекти.

Рекреаційні ресурси охоплюють мережу сільських населених пунктів з наявними природними об'єктами, такими як ріки, ліси, озера, що мають рекреаційні властивості, та навколишніми ареалами мало змінених людиною природних екосистем. Такі ресурси повинні мати комфортні властивості для рекреаційної діяльності [4].

Передумови розвитку сільського зеленого туризму взагалі пов'язуються з наявністю ресурсів, які використовують для розвитку туристичної галузі, а це довкілля, ландшафт, архітектурна спадщина, культурна спадщина, релігійні обряди та традиції, місцеве населення, економічна діяльність, інфраструктура та послуги. Протягом останнього десятиріччя в регіоні сформовано розуміння сільського

зеленого туризму як специфічної форми відпочинку з широким використанням рекреаційних можливостей сільських територій [2].

Розвиток сільського туризму у своїй основі спрямований на підтримку місцевої сільської економіки, тому відродження й подальший соціально-економічний розвиток сільських громад у Волинській області нині пов'язують з індустрією сільського зеленого туризму.

Наукові дослідження європейських спеціалістів свідчать про те, що сільський туризм здатний забезпечити частково економічну та демографічну стабільність у сільських місцевостях.

Сільська місцевість характеризується розрідженою системою розселення, малою густотою населення та малими поселеннями з кількістю населення до 10 тис. осіб. Крім того, громадяни цих поселень зберігають тенденцію до традиціоналізму та певного консерватизму в культурі і ведуть традиційний спосіб життя, характерний для сільської місцевості [4].

Розвиток масовості в практиці організації туристичного бізнесу на сільських територіях деякою мірою випереджує його теоретичне осмислення й нормативне трактування. Так, існують навіть суперечки щодо тлумачення поняття «сільський зелений туризм». Сучасна урбанізація виробила нові соціальні структури, відмінні від традиційних організацій сільської місцевості.

Сільські адміністративні райони Волинської області мають низьку густоту населення, що є результатом малих і середніх за кількістю населення населених пунктів.

Програма сільського розвитку організації і економічної співпраці в рамках розвитку європейського сільського туризму надає перевагу критерію 150 осіб на 1 км².

Села Волині за розмірами є малими, а населення в кожному з них не перевищує 10 тис. мешканців. Якщо взяти за основу критерії західних дослідників щодо сільських поселень, то села Волині є привабливими на сільських територіях і вони загалом відповідають європейським стандартам.

Таким чином, сільські території Волинської області, де започатковується розвиток сільського зеленого туризму, характеризуються відкритим простором, з різною системою розселення, малою густотою населення та малими селами з кількістю населення до 10 тис. осіб, а отже, відповідають традиційному стилю життя у сільській місцевості.

Територія з певним показником туристичної привабливості, як і населений пункт, повинна володіти специфічними рисами. До таких рис належать:

- чисте природне середовище;
- низький рівень урбанізації та індустріалізації, для якого характерні:
 - низька густота населення;
 - мала зайнятість працюючого населення в несільськогосподарських професіях;
 - обмежена інтенсивність виробництва сільськогосподарської та лісової продукції;
 - сприятлива аграрна структура (господарства середніх розмірів);

- гармонійний агрокультурний ландшафт;
- невеликі доходи людей;
- вільні (невикористані) ресурси помешкань.

Однак сільський туризм на Волині не став пріоритетним напрямом розвитку господарського комплексу, хоча є всі сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти, цікава історико-культурна спадщина. Але на окремих сільських територіях такий вид підприємницької діяльності вже дає додаткові прибутки і підвищує зайнятість членів сільських родин.

Зокрема, це Поліські райони, де туристична галузь створила умови диверсифікації сфери зайнятості на селі і створила нові робочі місця, пододала стан депресивності багатьох сільських територій, дала поштовх у вигляді комплексного соціально-економічного та екологічного ефекту щодо унікального природного та культурного середовища, значно підвищились доходи сільського населення та з'явилась можливість почати розбудову сучасної соціальної і технічної інфраструктури.

Значне поширення у Волинській області практики організації сільського сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем на сільських територіях районів, зокрема масового безробіття, закордонного заробітчанства соціального клімату, тощо.

У 90-х роках минулого століття Волинська область зіткнулася з проблемою скорочення кількості сільського населення, тим самим почала втрачати сільську ідентичність і культуру.

Упродовж останніх років регіон має тенденцію до скорочення сільського населення та міграції його до міст.

Сучасна концепція розвитку сільського туризму заснована на таких принципах:

- охорона навколишнього середовища, мінімізація збитку в процесі туристичної діяльності, екологічний нагляд за станом туристичного освоєння територій;
- контрольоване використання технологій туристичного обслуговування, передусім автотранспорту, енергії, питної води тощо;
- соціальна справедливість щодо місцевих громад, тобто прибуток та інші блага від туризму мають розподілятися на паритетних засадах;
- урахуванням інтересів місцевого населення, а не перехід до іноземних інвесторів і національної еліти;
- естетична гармонія туристичного природокористування, яка полягає в тому, що туристична діяльність та інфраструктура повинні органічно вливатися в історично сформоване середовище й зберігати унікальну своєрідність кожної місцевості [3].

Усі ці принципи використовуються і знаходять втілення в сільському туризмі на теренах області.

Названі соціологічно-культурологічні та економіко-географічні концепції поступово починають формуватись на сільських територіях, де започатковано

розвиток сільського зеленого туризму, особливо в північно-західних районах області.

Зелений туризм з усіма його підвидами в основному в теперішній час зосереджений у районах Волинської області на привабливих для цих цілей сільських територіях, і при цьому використовуються особисте сільськогосподарське виробництво і помешкання (агрооселі) громадян, фермерів для проживання та зупинки на нічліг.

Сільські помешкання на Волині облаштовані для прийому туристів, агрооселі містять декілька кімнат, пристосованих для туристів, і належать на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарським виробництвом або зайнятий у сфері обслуговування чи соціальної сфері села.

Сільські жителі, які організували туристичний бізнес, мають упорядковану надлишкову житлову площу, і в основному вона відповідає існуючим санітарним та будівельним нормам.

Поняття «агрооселя» не охоплює котеджів та садиб, спеціально перебудованих для прийому туристів.

Для оцінки використання земельних ресурсів у сільському туризмі розглянемо структуру земель Волинської області за їх призначенням (табл. 1).

У власності і користуванні недержавних сільськогосподарських підприємств перебуває 274,6 тис. га земель, громадянам надано землі у власність і користування 594,7 тис. га, лісгосподарським підприємствам передано 474,5 тис. га.

Значно скоротились за останні роки обсяги внесення органічних і мінеральних добрив, застосування пестицидів, що призводить до забур'янення значних територій. Однією з причин такої ситуації є відсутність коштів [5].

Водночас скорочення обсягів внесення добрив та застосування пестицидів зменшує антропогенний вплив людини на довкілля, а отже, землі області повертаються до природного, не забрудненого хімічними домішками стану.

Уздовж західної межі області протікає річка Західний Буг з притокою Лука. Річки протікають по території переважно з півдня на північ, мають повільну течію, через незначне зниження поверхні області на північ. Більшість річок Волині через невеликі глибини несуднохідні. За даними обласного статистичного управління, на 2014 рік на території Волинської області нараховується 132 річки загальною протяжністю 3530,8 км (довжина кожної з річок понад 10 км).

Таблиця 1

Структура земель Волинської області за призначенням, 2014 р.

Показник	Площа, тис. га	До загальної площі, %
Всього земель	2014,4	100,0
Землі с.-г. призначення	1086,0	53,9
Ліси та лісовкриті площі	693,0	34,4
Відкриті заболочені землі	115,5	5,7
Забудовані землі	57,1	2,8
Землі під водою	45,6	2,3
Інші землі	17,2	0,9

Серед західних областей України Волинська область має найбільшу кількість озер (265 об'єктів). Найбільші і наймальовничіші озера області Світязь, Пульменецьке, Турське, Люцимир, Перемут, Оріхове, Біле, Любязь. Площа дзеркала води в озерах області становить 13414 га. За походженням вони різноманітні, переважають карстового походження, але присутні й заплавної типу озера.

На території області нараховується 617 ставків загальною площею водного дзеркала 4544 га, основним джерелом живлення яких є талі, поверхневі, дощові, підземні води.

Характеризуючи лісові ресурси, зазначимо, що Волинь – один із найбільш заліснених регіонів України. Площа лісів становить 6 % від площі лісів усієї країни. Загальна площа земель лісового фонду області складає 694,7 тис га, у тому числі земель лісгосподарського призначення 674,1 тис. га, або третина земель області. Найбільш залісненими є Маневицький, Камінь-Каширський, Шацький райони, де площа лісів займає 48–58 % території району.

У лісах Волинської області переважають хвойні породи дерев, які займають 58 % всіх лісовкритих земель регіону, на м'яко- та твердолистяні породи припадає відповідно 26 і 16 %.

У державному фонді є досить високою питома вага молодняків і середньовікових лісів, які становлять 43 і 42 %. У лісах спеціалізованих лісгосподарських підприємств переважають лісонасадження хвойних порід середнього віку, які займають 42% загальної площі.

Веденням лісового господарства в області займається 42 постійних лісокористувачі, із них 17 державних підприємств Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, у тому числі Черемиський

природний заповідник та Шацький національний природний парк. Площа земель лісогосподарського призначення станом на 2014 р. наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Площі земельних угідь національної екомережі за роками, тис. га [5]

Категорія землекористування	Рік			
	2011	2012	2013	2014
Землі природоохоронного призначення	143,5	143,5	146	146
Сіножаті та пасовища	367,7	366,4	365,6	365,4
Землі водного господарства	845,3	845,3	845,3	845,3
Землі водного фонду	45,6		45,3	45,3
Землі оздоровчого призначення	0,1	ОД	ОД	ОД
Землі рекреаційного призначення	0,3	0,3	0,3	0,3
Землі історико-культурного призначення	0,2	0,2	0,2	0,2
Ліси	691,8	693	693,5	694,7

Природні рекреаційні ресурси Волинської області є перспективними для організації масового відпочинку, позаяк регіон характеризується значними лісовими і водними ресурсами, які якісно впливають на кліматичні умови краю, що робить його привабливим для туристів. Значні особливості досліджуваного регіону вказують на високий відсоток природно-заповідної мережі, достатню кількість привабливих місць поблизу річок і озер, де успішно розвивається сільський туризм. Але за теперішніх умов бракує відповідного обґрунтування, опрацювання відповідної стратегії та забезпечення її реалізації. Потребує оцінки й вивчення сільський зелений туризм на теренах області, як підсобна діяльність, необхідно з'ясувати користь сільському виробництву від такої диверсифікації на селі, визначити місце сільського зеленого туризму в розвитку сільських населених пунктів та враховувати соціально-економічні аспекти функціонування цієї галузі.

Висновки. Для досягнення поставленої мети проведений аналіз сучасного стану природних ресурсів, названо основні пріоритети, які уможливають розвиток у Волинському регіоні сільського зеленого туризму. Дано характеристику сучасного стану розвитку галузі сільського зеленого туризму в різних адміністративних районах області. Наведено окремі позитивні зрушення та подальші перспективи в галузі туризму на теренах Волині.

Бібліографічний список

1. Котляр М. Сільські садиби Гуцульщини : путівник / М. Котляр, П. Горішевський ; [голов. ред. М. Халимоненко] ; Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. – К., 1999. – 62, [1] с.
2. Кравченко Н. Роль сільського зеленого туризму в розвитку проблемних регіонів Полісся / Н. Кравченко. – Ніжин : Ніжин, 2007. – 250 с.
3. Рута Л. Туристичний фах села : [Сільський туризм у структурі українського туризму] / Л. Рута // Демократична Україна. – 2003. – 27 черв. – С. 11.
4. Рутинський М. Н. Зелений туризм / Рутинський М. Н., Зінько Ю. В. – К. : Знання, 2008. – 129 с.
5. Статистичний щорічник Волинь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/M_1_1.htm.

Микула О., Радомський С., Дума Ю. Рациональне використання земельних ресурсів у сільському зеленому туризмі Волинської області

У статті проведено аналіз сучасного стану природних ресурсів, названо основні пріоритети, які уможливають розвиток сільського зеленого туризму на Волині, а також дано характеристику розвитку галузі сільського зеленого туризму в різних адміністративних районах області та вказано на окремі позитивні зрушення й означено подальшу перспективу в галузі туризму на теренах Волинської області.

Ключові слова: земельні ресурси, сільський зелений туризм, раціональне використання, агрооселя, екомережа.

Mykula O., Radomskyy S., Duma Y. Rational use of land resources in rural green tourism of Volyn region

This article analyzes the current state of natural resources, called the main priorities that enable the development of green tourism in Volyn and given the characteristics of the agricultural green tourism in different administrative districts and specified in separate positive developments and further prospects of tourism in territory of Volyn region.

Key words: lands resources, agricultural green tourism, rational use, ecosystem.

Микула О., Радомский С., Дума Ю. Рациональное использование земельных ресурсов в сельском зеленом туризме Волинской области

В данной статье проведен анализ современного состояния природных ресурсов, определены основные приоритеты, которые влияют на развитие сельского зеленого туризма на Волини, а также дана характеристика развития отрасли сельского зеленого туризма в различных административных районах области, указаны отдельные положительные сдвиги и определена дальнейшая перспектива в области туризма на территории Волинской области.

Ключевые слова: земельные ресурсы, сельский зеленый туризм, рациональное использование, агроусадыба, экосеть.